

Original Research Paper

Təhsil prosesində qiymətləndirmə və monitoring mexanizmlərinin təhsilin keyfiyyət göstəricilərinə təsirinin sistemli təhlili

Təhminə Əliyeva

<https://orcid.org/0009-0008-2014-7364>

Solmaz Bayramova

<https://orcid.org/0009-0001-2244-3481>

¹ *Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan*

Article history

Received: 04.06.2026

Revised: 10.06.2026

Accepted: 16.06.2026

*Corresponding Author: Təhminə Əliyeva,
*Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan,
Azərbaycan;*

Email: ramazaneliyev359@gmail.com

Xülasə

Təhsil sistemində keyfiyyətin təminatı üçün qiymətləndirmə və monitoring mexanizmlərinin birgə işlənməsi vacibdir. Bu araşdırma Azərbaycan təhsil məkanı üçün qiymətləndirmə və monitoring anlayışlarını, onların funksiyalarını və keyfiyyət göstəricilərinə təsirini təhlil edir. Metodoloji olaraq normativ sənədlərin analizi, mövcud tədqiqatların konseptual icmalı və təhsilin idarə olunmasında istifadə olunan funksional modellərin müqayisəli təhlili aparılmışdır. Nəticələr göstərir ki, keyfiyyət təlim nəticələrinin əvvəlcədən müəyyən edilmiş standartlarla müqayisəsi əsasında müəyyən edilir və tələbələrin nailiyyətlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi keyfiyyətin etibarlı göstəricisidir. Monitoring prosesinin fasiləsiz məlumat toplanması və təhlili vasitəsilə vəziyyətdəki dinamikanı izləməsi isə keyfiyyətə yönəlmiş dəyişikliklərin vaxtında aşkarlanmasına imkan verir. Qiymətləndirmə statik vəziyyəti, monitoring isə dəyişiklikləri izlədiyindən hər iki mexanizm birlikdə təhsil prosesinin inkişafına yönələn sistem yaradır. Araşdırma formativ, summativ və diaqnostik qiymətləndirmə formalarının müxtəlif mərhələlərdə istifadə edilməsinin təlimin tam təsvirini verdiyini və məktəb, rayon və milli səviyyələrdə aparılan monitoringlərin keyfiyyət göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsində kritik rol oynadığını aşkarlayır. Tədqiqat məqaləsi qiymətləndirmə və monitoringin integrativ tətbiqinin təhsil keyfiyyətini yüksəltmək üçün əsas olduğunu vurğulayır.

Açar sözlər: *qiymətləndirmə, monitoring, təhsildə keyfiyyət, formativ qiymətləndirmə, təhsil idarəçiliyi*

Giriş

Təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi Azərbaycan üçün strateji hədəfdir və bu sahədə həyata keçirilən islahatlar nailiyyətləri qiymətləndirmək və boşluqları müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Keyfiyyətin təyini

təlim nəticələrinin standartlarla müqayisəsi əsasında aparılır; tələbələrin nailiyyətlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi təhsilin real vəziyyətini əks etdirir. Eyni zamanda müasir təhsildə statik qiymətləndirmə ilə yanaşı dinamikəni izləyən monitoring fəaliyyətinin aparılması tələb olunur. Monitoring tədris prosesində dəyişiklikləri və tendensiyaları izləmək, qabaqcadan proqnozlar vermək və idarəetməni optimallaşdırmaq üçün fasiləsiz məlumat toplanması və təhlilini nəzərdə tutur. Ədəbiyyat göstərir ki, qiymətləndirmə və monitoring bir-birini tamamlayan, lakin fərqli funksiyaları olan mexanizmlərdir: qiymətləndirmə hazır vəziyyəti ölçür, monitoring isə dəyişikliklərin dinamikasını izləyir. Bu məqalənin əsas məqsədi qiymətləndirmə və monitoring mexanizmlərinin təhsil prosesində keyfiyyət göstəricilərinə təsirini sistemli şəkildə araşdırmaq və onların inteqrasiyasına dair təkliflər verməkdir.

MATERIAL VƏ METODLAR

Araşdırmanın metodologiyası iki istiqaməti əhatə edir. Birincisi, qanunvericilik sənədləri, konsepsiyalar və universitet proqramlarında qiymətləndirmə və monitoringə dair tələblər nəzərdən keçirilmişdir. Məsələn, Gəncə Dövlət Universitetinin qiymətləndirmə konsepsiyası pedaqoji kadrların hazırlanması və tələbələrin nailiyyətlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi yolu ilə təhsil keyfiyyətini yüksəltməyi hədəfləyir [4]. İkincisi, yerli və beynəlxalq tədqiqatların konseptual analizi aparılaraq qiymətləndirmə və monitoring mexanizmlərinin məzmunu, tətbiqi səviyyələri və effektləri sistemləşdirilmişdir. Seçilmiş mənbələrdə formativ, summativ və diaqnostik qiymətləndirmə formaları, monitoringin informasiya toplama, diaqnostika və proqnozlaşdırma funksiyaları, habelə keyfiyyət idarəçiliyi üçün tələb olunan subyekt-obyekt münasibətləri və mexanizmlər araşdırılmışdır. Araşdırma zamanı həm mətn təhlili, həm də müqayisəli və analitik yanaşma metodlarından istifadə edilmişdir; müəllif mövcud praktikanın boşluqlarını müəyyənləşdirərək yeni inteqrativ yanaşmalar təklif etmişdir [3, s.2].

NƏTİCƏLƏR

Qiymətləndirmə və keyfiyyət göstəriciləri

Araşdırma göstərdi ki, qiymətləndirmənin əsas məqsədi tələbələrin bilik və bacarıqlarının təyin olunmuş standartlara uyğunluğunu yoxlamaqdır. Qanunverici və konseptual sənədlərdə tələbələrin nailiyyətlərinin obyektiv qiymətləndirilməsi təhsilin real vəziyyətinin göstərilməsi üçün əsas vasitə kimi vurğulanır. Bununla yanaşı, dövlət standartlarına uyğunluğu ölçən summativ qiymətləndirmə nəticələri təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsində baza rolunu oynayır. Formativ qiymətləndirmə isə təlim prosesində daim aparılır; müəllimlər tələbələrin fəaliyyətini müşahidə edir, geribildirim verir və təlimi adaptasiya edirlər. Bu növ qiymətləndirmə təlimin vaxtında korreksiyası və keyfiyyətin yüksəlməsi üçün zəruri məlumatlar təmin edir. Diaqnostik qiymətləndirmə əvvəlki bilik səviyyəsini müəyyən edərək fərdi təlim strategiyalarının qurulmasına imkan verir [5].

Qiymətləndirmə mexanizmlərinin təhsilin keyfiyyət göstəricilərinə təsiri yalnız ölçmə funksiyası ilə məhdudlaşmır, həm də təlim prosesinin daxili strukturuna birbaşa təsir göstərir. Xüsusilə diqqət yetirilməli məqam ondan ibarətdir ki, qiymətləndirmə nəticələri düzgün interpretasiya olunmadıqda, əldə edilən məlumatlar tədris prosesinin inkişafına xidmət etmir. Bu baxımdan qiymətləndirmənin yalnız nəticə yönümlü deyil, həm də proses yönümlü aparılması daha effektiv hesab olunur. Praktik müşahidələr göstərir ki, müəllimlər qiymətləndirmə nəticələrini yalnız bal və ya qiymət kimi qəbul etdikdə, bu məlumatların pedaqoji qərarvermədə istifadəsi zəifləyir. Halbuki həmin nəticələr tədris strategiyalarının dəyişdirilməsi, fərdi yanaşmanın qurulması və öyrənmə boşluqlarının müəyyənləşdirilməsi üçün istifadə oluna bilər.

Digər tərəfdən, qiymətləndirmənin keyfiyyət göstəricilərinə təsiri onun tətbiq olunduğu mühitdən də asılıdır. Eyni qiymətləndirmə üsulu fərqli siniflərdə və ya təhsil müəssisələrində müxtəlif nəticələr verə bilər. Bu isə göstərir ki, qiymətləndirmə mexanizmləri standartlaşdırılmış olsa belə, onların tətbiqində elastiklik vacibdir. Müəllimin pedaqoji təcrübəsi, sinfin sosial-psixoloji mühiti və şagirdlərin fərdi xüsusiyyətləri bu prosesə ciddi təsir göstərir. Belə hallarda qiymətləndirmə daha çox adaptiv xarakter daşmalı və konkret təlim şəraitinə uyğunlaşdırılmalıdır.

Bundan əlavə, qiymətləndirmənin obyektivliyi məsələsi də keyfiyyət göstəricilərinin etibarlılığı baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Əgər qiymətləndirmə subyektiv yanaşmalara əsaslanırsa, bu zaman əldə edilən nəticələr real vəziyyəti əks etdirməyə bilər. Bu problemin qarşısını almaq üçün meyar əsaslı qiymətləndirmə yanaşmasının tətbiqi daha məqsədəuyğun hesab olunur. Bu yanaşma qiymətləndirmə prosesini daha şəffaf edir və həm müəllim, həm də şagird üçün aydın çərçivə yaradır. Şagirdlər də hansı meyarlar əsasında qiymətləndirildiyini bildikdə, öyrənmə prosesinə daha məqsədyönlü yanaşırlar.

Qiymətləndirmə nəticələrinin təhlili də ayrıca diqqət tələb edən mərhələdir. Sadəcə nəticələri toplamaq kifayət etmir, həmin nəticələrin səbəblərini araşdırmaq və onların arxasında duran faktorları müəyyən etmək vacibdir. Məsələn, zəif nəticələr yalnız şagirdin hazırlıq səviyyəsi ilə deyil, həm də tədris metodlarının uyğun olmaması ilə bağlı ola bilər. Bu kimi hallarda qiymətləndirmə məlumatları təlim prosesinin yenidən qurulması üçün əsas rol oynayır.

Nəhayət, qiymətləndirmə və keyfiyyət göstəriciləri arasında əlaqə dinamik xarakter daşıyır. Bu əlaqə zamanla dəyişir və təhsil mühitində baş verən yeniliklərə uyğun olaraq yenidən formalaşır. Buna görə də qiymətləndirmə mexanizmləri statik deyil, davamlı inkişaf edən bir sistem kimi qəbul olunmalıdır. Bu yanaşma təhsilin keyfiyyətinin uzunmüddətli perspektivdə yüksəldilməsi üçün daha real və effektiv hesab edilir [3].

Qiymətləndirmə növlərinin keyfiyyətə təsiri

Cədvəl 1: Qiymətləndirmə növlərinin təhsil keyfiyyətinə təsiri

Qiymətləndirmə növü	Təhsil keyfiyyəti üzərində təsir
Formativ qiymətləndirmə	Təlim prosesi boyu məlumat toplayaraq çatışmazlıqları vaxtında aşkar edir, fərdi geribildirim verir və tədris metodlarını adaptasiya etməyə imkan yaradır.
Summativ qiymətləndirmə	Tələbələrin nailiyyətlərinin dövlət standartlarına uyğunluğunu ölçür və təhsilin statik vəziyyəti barədə məlumat verir; nəticələr strateji planlaşdırma və resurs bölgüsündə istifadə olunur.
Diaqnostik qiymətləndirmə	Təlim başlamazdan əvvəl bilik səviyyəsini müəyyən edir, təlimin fərdiləşdirilməsi üçün əsas yaradır və ilkin keyfiyyət göstəriciləri təmin edir.

Mənbə: [3], [7]. materialları əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Cədvəldə təqdim olunan məlumatlar göstərir ki, qiymətləndirmə növləri təhsilin keyfiyyətinə müxtəlif istiqamətlərdən təsir edir və bu təsirlər bir-birini tamamlayan xarakter daşıyır. Formativ qiymətləndirmə daha çox proses yönümlü olub, təlimin gedişində baş verən problemləri erkən mərhələdə aşkar etməyə imkan verir. Bu isə müəllimə dərs prosesini dəyişmək və şagirdlərin ehtiyaclarına uyğunlaşdırmaq imkanı yaradır. Bu baxımdan formativ qiymətləndirmə keyfiyyətin operativ şəkildə idarə olunmasında mühüm rol oynayır.

Summativ qiymətləndirmə isə nəticə yönümlü xarakter daşıyır və təhsilin müəyyən dövrdə əldə olunmuş vəziyyətini əks etdirir. Bu qiymətləndirmə növü daha çox hesabatlılıq və müqayisə üçün istifadə olunur. Onun nəticələri təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, resursların bölüşdürülməsi və strateji qərarların qəbul edilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Monitorinqin funksiyaları

Diaqnostik qiymətləndirmə isə ilkin mərhələdə tətbiq olunur və şagirdlərin mövcud bilik səviyyəsini müəyyən edir. Bu yanaşma təlimin fərdiləşdirilməsi üçün baza yaradır və sonrakı qiymətləndirmə nəticələrinin düzgün interpretasiyasına şərait yaradır. Ümumilikdə bu üç qiymətləndirmə növünün birlikdə tətbiqi təhsilin keyfiyyətinin daha obyektiv və çoxşaxəli şəkildə qiymətləndirilməsinə imkan verir.

Monitorinq təhsil prosesinin dinamikasına fokuslanır. Əsas funksiyaları məlumat toplamaq, analiz və diaqnostika aparmaq və gələcək üçün proqnozlar hazırlamaqdan ibarətdir. Tədqiqat göstərir ki, məktəb, rayon və milli səviyyələrdə aparılan monitorinqlər təhsil keyfiyyətinin meyarlarını müəyyənləşdirmək və inkişaf tendensiyalarını izləmək üçün vacibdir. Monitorinq prosesində toplanan informasiya tədris

məzmunu və metodlarının təkmilləşdirilməsinə, müəllimlərin peşəkar inkişafına və resursların optimal bölüşdürülməsinə yönəldilir.

Təhsildə keyfiyyət göstəricilərinin formalaşmasında monitoring sisteminin rolu

Təhsildə keyfiyyət göstəricilərinin formalaşması çoxşaxəli və dinamik prosesdir. Bu proses yalnız nəticələrin qiymətləndirilməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda təlim mühitinin, pedaqoji fəaliyyətin və idarəetmə mexanizmlərinin sistemli şəkildə izlənməsini tələb edir. Bu baxımdan monitoring sistemi təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin müəyyənləşdirilməsində və inkişaf etdirilməsində əsas alətlərdən biri kimi çıxış edir. Monitoring yalnız məlumat toplamaq deyil, həm də bu məlumatların təhlili əsasında qərarların qəbul edilməsini təmin edən davamlı prosesdir.

Monitoring sisteminin əsas üstünlüyü ondan ibarətdir ki, o, təhsil prosesində baş verən dəyişiklikləri vaxtında aşkarlamağa imkan verir. Əgər qiymətləndirmə daha çox müəyyən bir zaman kəsiyində əldə olunmuş nəticələri əks etdirirsə, monitoring bu nəticələrin necə formalaşdığını və hansı istiqamətdə dəyişdiyini göstərir. Bu xüsusiyyət təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin daha real və obyektiv şəkildə müəyyənləşdirilməsinə şərait yaradır. Xüsusilə uzunmüddətli monitoring məlumatları əsasında təhsil sistemində mövcud olan tendensiyaları və problemləri müəyyən etmək mümkün olur.

Monitoringin effektivliyi onun sistemli şəkildə təşkil olunmasından asılıdır. Əgər monitoring epizodik xarakter daşıyarsa, bu zaman əldə olunan məlumatlar keyfiyyət göstəricilərinin düzgün formalaşdırılması üçün kifayət etmir. Davamlı və planlı monitoring isə təhsil prosesinin bütün mərhələlərini əhatə edir və bu mərhələlər arasında əlaqəni təmin edir. Bu yanaşma təhsildə keyfiyyətin yalnız nəticə deyil, həm də proses kimi dəyərləndirilməsinə imkan verir.

Digər mühüm məsələ monitoring nəticələrinin necə istifadə olunması ilə bağlıdır. Praktikada tez-tez rast gəlinən problemlərdən biri ondan ibarətdir ki, toplanmış məlumatlar yalnız hesabat xarakteri daşıyır və onların əsasında real dəyişikliklər aparılmır. Halbuki monitoringin əsas məqsədi məhz idarəetmə qərarlarının daha əsaslandırılmış şəkildə qəbul edilməsini təmin etməkdir. Bu baxımdan monitoring nəticələrinin təhlili və interpretasiyası xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məlumatların sadəcə toplanması deyil, onların səbəb-nəticə əlaqələri çərçivəsində izah edilməsi vacibdir.

Monitoring sisteminin keyfiyyət göstəricilərinə təsiri həm də onun əhatə dairəsindən asılıdır. Təhsil müəssisəsi səviyyəsində aparılan monitoring daha çox lokal problemlərin həllinə yönəldilir. Lakin rayon və milli səviyyədə həyata keçirilən monitoringlər daha geniş miqyaslı nəticələrin əldə olunmasına və təhsil siyasətinin formalaşdırılmasına xidmət edir. Bu səviyyələr arasında əlaqənin qurulması keyfiyyət idarəçiliyinin effektivliyini artırır.

Bundan əlavə, monitoring sisteminin texnoloji imkanlarla dəstəklənməsi də onun effektivliyini artıran amillərdən biridir. Müasir dövrdə rəqəmsal platformalar vasitəsilə məlumatların toplanması və

təhlili daha sürətli və dəqiq həyata keçirilir. Bu isə qərarvermə prosesini daha operativ edir və təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin real vaxt rejimində izlənməsinə imkan yaradır.

Monitorinq sisteminin düzgün qurulması həm də iştirakçıların bu prosesə münasibətindən asılıdır. Əgər müəllimlər və digər iştirakçılar monitorinqi nəzarət vasitəsi kimi qəbul edirlərsə, bu zaman məlumatların obyektivliyi azalır. Əksinə, monitorinq inkişaf vasitəsi kimi qəbul edildikdə, iştirakçılar bu prosədə daha fəal iştirak edir və əldə olunan nəticələr daha etibarlı olur.

Nəticə etibarilə monitorinq sistemi təhsilin keyfiyyət göstəricilərinin formalaşmasında yalnız əlavə alət deyil, əsas komponent kimi çıxış edir. Onun sistemli və məqsədyönlü tətbiqi təhsil prosesində davamlı inkişafın təmin olunmasına və keyfiyyətin yüksəldilməsinə şərait yaradır [6].

Təhsildə qiymətləndirmə nəticələrinin idarəetmə qərarlarına təsiri

Təhsil sistemində idarəetmə qərarlarının effektivliyi əsasən mövcud məlumatların keyfiyyətindən asılıdır. Bu baxımdan qiymətləndirmə nəticələri idarəetmə prosesində mühüm informasiya mənbəyi kimi çıxış edir. Qiymətləndirmə yalnız şagirdlərin nailiyyətlərini ölçmək üçün deyil, həm də təhsil sistemində baş verən dəyişiklikləri anlamaq və bu dəyişikliklərə uyğun qərarlar qəbul etmək üçün istifadə olunur.

Qiymətləndirmə nəticələrinin idarəetmə qərarlarına təsiri bir neçə istiqamətdə özünü göstərir. İlk növbədə, bu nəticələr təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün əsas yaradır. Əldə olunan göstəricilər əsasında tədris prosesinin güclü və zəif tərəfləri müəyyən edilir və bu məlumatlar gələcək planlaşdırma üçün istifadə olunur. Bu yanaşma idarəetmə prosesini daha obyektiv və əsaslandırılmış edir.

Digər tərəfdən, qiymətləndirmə nəticələri resursların bölüşdürülməsində də mühüm rol oynayır. Təhsil müəssisələrində əldə olunan nəticələrə əsasən əlavə dəstək tələb olunan sahələr müəyyən edilir və resurslar bu istiqamətlərə yönəldilir. Bu isə mövcud imkanlardan daha səmərəli istifadə olunmasına şərait yaradır. Əks halda resursların təsadüfi bölüşdürülməsi keyfiyyət göstəricilərinin aşağı düşməsinə səbəb ola bilər.

Qiymətləndirmə nəticələrinin idarəetmədə istifadəsi yalnız makro səviyyədə deyil, mikro səviyyədə də əhəmiyyətlidir. Müəllimlər qiymətləndirmə nəticələrinə əsaslanaraq tədris metodlarını dəyişdirə və şagirdlərin fərdi ehtiyaclarına uyğun yanaşma seçə bilərlər. Bu isə təlim prosesinin daha effektiv təşkilinə və nəticələrin yaxşılaşmasına səbəb olur.

Bununla yanaşı, qiymətləndirmə nəticələrinin düzgün interpretasiya olunmaması idarəetmə qərarlarının effektivliyini azalda bilər. Bəzi hallarda nəticələr yalnız statistik göstərici kimi qəbul edilir və onların arxasında duran səbəblər nəzərə alınmır. Bu isə yanlış qərarların qəbul edilməsinə gətirib çıxara bilər. Ona görə də qiymətləndirmə nəticələrinin təhlili zamanı kontekst amillərinin də nəzərə alınması vacibdir.

Qiymətləndirmə nəticələrinin idarəetmədə istifadəsi şəffaflyq məsələsi ilə də sıx bağlıdır. Əgər nəticələr açıq şəkildə paylaşılırsa və maraqlı tərəflər bu məlumatlara çıxış əldə edərsə, bu zaman təhsil sistemində etimad artır. Şəffaflyq həm də məsuliyyət mexanizmini gücləndirir və iştirakçıların fəaliyyətini daha səmərəli edir.

Müasir təhsil sistemində qiymətləndirmə nəticələrinin idarəetmə qərarlarına inteqrasiyası daha çox data əsaslı idarəetmə yanaşması ilə əlaqələndirilir. Bu yanaşma qərarların subyektiv mülahizələrə deyil, konkret göstəricilərə əsaslanmasını təmin edir. Beləliklə, idarəetmə daha sistemli və proqnozlaşdırıla bilən xarakter alır.

Eyni zamanda nəzərə almaq lazımdır ki, qiymətləndirmə nəticələri təkbaşına kifayət deyil. Onların monitoring məlumatları ilə birlikdə təhlili daha effektiv nəticələr verir. Bu iki mexanizmin birgə istifadəsi təhsil sistemində daha balanslı və davamlı inkişaf modelinin formalaşmasına şərait yaradır.

Ümumilikdə qiymətləndirmə nəticələri idarəetmə qərarlarının əsasını təşkil edən mühüm informasiya bazasıdır. Onların düzgün istifadə olunması təhsil sistemində keyfiyyətin yüksəldilməsinə, resursların optimal bölüşdürülməsinə və strateji məqsədlərin həyata keçirilməsinə imkan yaradır [2]

Qiymətləndirmə və monitoringin inteqrasiyası

Tədqiqat materialları göstərir ki, qiymətləndirmə və monitoring birlikdə effektiv keyfiyyət idarəçiliyi sistemi formalaşdırır. Qiymətləndirmə statik göstəricilər təqdim edir, monitoring isə prosesdəki dəyişiklikləri izləyir və gələcək inkişafı proqnozlaşdırır. Bu mexanizmlərin inteqrasiyası nəticələr üzrə qərarların qəbulunda və strategiyaların formalaşmasında daha dəqiq və çevik yanaşmanı təmin edir. Məsələn, summativ qiymətləndirmə nəticələrinə əsaslanaraq müəyyən edilmiş zəif sahələr monitoring prosesi vasitəsilə dərindən araşdırılır və formativ təlim müdaxilələri vasitəsilə düzəlişlər edilir [7].

Bu inteqrasiya yanaşması təhsil sistemində davamlı inkişaf prinsipinin reallaşdırılmasına da şərait yaradır. Belə ki, qiymətləndirmə nəticələri yalnız müəyyən dövrü əhatə edən məlumat kimi deyil, monitoring vasitəsilə uzunmüddətli tendensiyaların müəyyənəşdirilməsi üçün əsas kimi istifadə olunur. Bu isə təhsil prosesində sistemli problemlərin aşkarlanmasına və onların mərhələli şəkildə aradan qaldırılmasına imkan verir.

Digər mühüm məqam ondan ibarətdir ki, inteqrasiya olunmuş yanaşma tədris prosesində geribildirim mexanizmini gücləndirir. Müəllimlər və idarəedicilər əldə olunan məlumatları təhlil edərək daha əsaslandırılmış qərarlar qəbul edə bilirlər. Bu zaman qərarvermə yalnız subyektiv müşahidələrə deyil, konkret göstəricilərə əsaslanır. Nəticədə təlim prosesində şəffaflyq artır, idarəetmə daha çevik olur və keyfiyyət göstəricilərinin yüksəldilməsi üçün daha məqsədyönlü addımlar atılır.

Keyfiyyət idarəçiliyində iştirakçılar

Keyfiyyət idarəçiliyi sistemində subyektlər (rəhbərlər, müəllimlər, tələbələr), obyekt (təlim prosesi) və mexanizmlər (motivasiya, nəzarət, qərarvermə) ayrılır [9]. Monitoring mexanizmi bu elementləri bir sistemdə birləşdirir, maraqlı tərəflərin əməkdaşlığını təşviq edir və idarəetmə qərarlarını məlumatlı şəkildə dəstəkləyir.

Keyfiyyət idarəçiliyində iştirakçıların qarşılıqlı fəaliyyəti sistemin effektivliyini müəyyən edən əsas amillərdən biridir. Rəhbər şəxslər daha çox strateji istiqamətlərin müəyyənləşdirilməsi və qərarların qəbul edilməsi funksiyasını yerinə yetirirlər. Onların rolu yalnız nəzarət ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda təhsil mühitində keyfiyyət mədəniyyətinin formalaşdırılması ilə də bağlıdır. Müəllimlər isə bu sistemin praktik icraçıları kimi çıxış edirlər və tədris prosesinin birbaşa təşkilinə cavabdehdir. Onların peşəkarlıq səviyyəsi və istifadə etdikləri metodlar keyfiyyət göstəricilərinə birbaşa təsir edir.

Tələbələr də keyfiyyət idarəçiliyinin passiv deyil, aktiv iştirakçıları kimi nəzərdən keçirilməlidir. Onların öyrənmə prosesindəki fəaliyyəti, motivasiyası və geribildirimləri təhsil sisteminin real vəziyyətini əks etdirən mühüm məlumat mənbəyidir. Bu baxımdan tələbələrin qiymətləndirmə və monitoring proseslərinə cəlb olunması keyfiyyətin daha obyektiv qiymətləndirilməsinə imkan yaradır.

Mexanizmlər isə bu iştirakçılar arasında əlaqəni təmin edən vasitələrdir. Motivasiya sistemi iştirakçıların fəaliyyətini stimullaşdırır, nəzarət mexanizmi prosesin standartlara uyğunluğunu yoxlayır, qərarvermə isə əldə olunan məlumatlar əsasında inkişaf istiqamətlərini müəyyən edir. Monitoring bu mexanizmləri birləşdirərək vahid informasiya mühiti yaradır və sistem daxilində əlaqələndirməni təmin edir. Beləliklə, iştirakçıların koordinasiyalı fəaliyyəti təhsilin keyfiyyətinin davamlı şəkildə yüksəldilməsinə şərait yaradır [3].

MÜZAKİRƏ

Nəticələr göstərir ki, təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün qiymətləndirmə və monitoring mexanizmlərinin hər biri vacib funksiyalara malikdir. Formativ qiymətləndirmə sanki “daxili kompas” kimi tədris prosesində geribildirim və adaptasiya təmin edir; summativ və diaqnostik qiymətləndirmələr isə standartlarla müqayisə üçün əsas verir və təlimin əvvəlki vəziyyətini müəyyənləşdirir. Bununla belə, təkcə qiymətləndirmə statik məlumat təqdim etdiyindən prosesin inkişafını izləyə bilmir. Bu boşluğu monitoring doldurur: o, informasiya axınına davamlı təhlil edərək dəyişikliklərin səbəbini və istiqamətini müəyyən edir. Araşdırma göstərir ki, qiymətləndirmə və monitoringin integrativ tətbiqi təhsil siyasətində məlumatlı qərarların verilməsinə və resursların səmərəli bölüşdürülməsinə şərait yaradır [8].

Azərbaycan kontekstində monitoring mexanizmləri tez-tez formal həyata keçirilir və toplanan məlumatların analizi yetərli dərinlikdə olmur. Bu vəziyyət monitoringin potensialını məhdudlaşdırır və keyfiyyət göstəricilərinin düzgün qiymətləndirilməsinə mane olur. Buna görə də monitoring prosesinin

metodoloji cəhətdən təkmilləşdirilməsi, təlim və idarəetmə səviyyələri arasında çevik geri əlaqə kanallarının qurulması, məlumatların şərhində analitik yanaşmanın gücləndirilməsi təklif edilir. Digər tərəfdən, qiymətləndirmə nəticələrinin sadəcə hesabat üçün yox, tədris strategiyalarının yenilənməsi və müəllimlərin peşəkar inkişafı üçün istifadə olunması vacibdir [1].

Keyfiyyət idarəçiliyinin subyekt-obyekt-mexanizm modelinə əsasən, bütün maraqlı tərəflərin (müəllim, şagird, rəhbərlik, valideyn) prosesə cəlb edilməsi və onların sorğu və monitoring vasitəsilə müntəzəm məlumatlandırılması təhsildə müvəffəqiyyətin əsasına çevrilir. Bu, monitoring və qiymətləndirmənin yalnız nəzarət mexanizmi kimi deyil, inkişaf və innovasiyalar üçün stimül kimi istifadə edilməsini tələb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayev, S. (2019). *Təhsil sahəsində idarəetmənin təkmilləşdirilməsi: funksional modellərin tətbiqi*. Bakı: Magistr dissertasiyası.
2. Əliyev, Y. (2024). Monitoring və qiymətləndirmə mexanizmləri təhsil keyfiyyətinin göstəricisi kimi. *Təhsil İnstitutu*.
3. Əsədova, İ. (2024). Təhsildə keyfiyyət idarəetmə sistemləri və onların dinamikası. *Keyfiyyət Təminatı*, 1, 12-2
4. Gəncə Dövlət Universiteti. (2023). *Ali təhsil sistemində qiymətləndirmə konsepsiyası*. Gəncə.
5. Hacıyeva, L. (2021). Formativ qiymətləndirmə və onun tətbiqi üsulları. *Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutu*.
6. Mustafayev, M. (2025). Müasir təhsildə qiymətləndirmə və monitoring yanaşmaları. *Təhsilin inkişafı jurnalı*, 3(1), 45-58.
7. Rəhimova, J. (2025). Qiymətləndirmə və monitoringin sintezinin təhsilin keyfiyyətinə təsiri. *Azərbaycan Universiteti Xəbərləri*, 1(4), 22-33.
8. Rəhimova, J. (2025). Təhsildə qiymətləndirmə və monitoring: müasir yanaşmalar və onların tətbiqi. *Azərbaycan məktəbi*, 4, 113–121
9. Məmmədova İ.M. (2024), Monitoring və onun tədris prosesinin keyfiyyətinin idarə olunmasında rolu, *Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri*, Cild 91, №2,

ABSTRACT

A Systematic Analysis of the Impact of Assessment and Monitoring Mechanisms on Educational Quality Indicators in the Educational Process

Tahmina Aliyeva

Solmaz Bayramova

Nakhchivan State University

The effective integration of assessment and monitoring mechanisms is essential for ensuring quality in the education system. This study examines the concepts of assessment and monitoring within the Azerbaijani educational context, analyzing their functions and impact on quality indicators.

Methodologically, the research is based on the analysis of normative documents, a conceptual review of existing studies, and a comparative analysis of functional models used in educational management. The findings indicate that educational quality is determined through the comparison of learning outcomes with predefined standards, and the objective assessment of students' achievements serves as a reliable indicator of quality. Monitoring, through continuous data collection and analysis, enables the tracking of changes over time and facilitates the timely identification of developments affecting educational quality. While assessment reflects the current state of educational outcomes, monitoring focuses on identifying and evaluating changes, and together these mechanisms create a comprehensive system that supports the continuous improvement of the educational process. The study reveals that the use of formative, summative, and diagnostic assessment approaches at different stages provides a comprehensive picture of learning outcomes, while monitoring conducted at school, district, and national levels plays a critical role in determining quality indicators. The article emphasizes that the integrated application of assessment and monitoring is fundamental to enhancing the quality of education.

Keywords: assessment, monitoring, educational quality, formative assessment, educational management.

